

6. A XVIII. századi Magyarország újranevelítése és ennek következményei

A török háborúk következtében az Alföldön, a végvári vonal mentén és a Dél-Dunántúlon a település jelentős része a népességgel együtt eltűnt, elpusztult. Az egykori szántók helyét legelők, bokros parlagok, vadvizek váltották fel. A várak építése, a hadsereg tűzifaigénye megritkította az erdőket a talaj elpusztult, sok helyen átadta helyét a futóhomoknak. Az egykori kultúrtáj elvadult vidékké változott.

A településszerkezeti változások következtében városok, falvak pusztultak el, az Alföldről sokan a városokba mentek megélhetést találni a háborúk idején, mivel az Alföld aprófalvai teljesen elpusztultak.

Demográfiai, etnikai változások történtek:

- a háború,
- az éhínség,
- a járványok,
- a kivándorlások (sokan elmenekültek) emiatt egész területek váltak lakatlanná, aránytalanságok jelentek meg a népsűrűségben. **Magyarország lakosság száma stagnált:** a 15. századi (Mátyás korabeli) 3,5-4 millió fős lakosság száma a 18. században sem lépte túl a 4 millió főt, míg a nyugati népek lélekszáma növekedett.

A stagnáló lélekszámban ráadásul már a **bevándorlók** száma is benne van:

- a Délvidékre (Határőrvidékre) **szerbek**,
- Erdélybe **románok**,
- Szlavóniába **horvátok**,
- Bánátba, Tolna - Baranya vidékére **németek**,
- Északkelet-Magyarországon **lengyelek, ruszinok** vándoroltak be,

ezáltal **etnikai eltolódások** is bekövetkeztek.

A Rákóczi-szabadságharc (1703-1711) vérvesztése és a pestis hullám tovább tetőzte a helyzetet. A demográfiai mélypont 1711-re tehető, az évszázados háborúknak, járványoknak, éhínségeknek köszönhetően. Utána azonban gyors gyarapodás, népességnövekedés figyelhető meg az **újjáépítés, a gazdasági helyzet javulása, a bevándorlás, a belső vándorlás (migráció) és a betelepítések** következtében.

Megkezdődött a **védekezés a járványok ellen:** vesztegzár, fertőtlenítés, védőoltás. A XVIII. század közepétől a termelés beindulásának köszönhetően az **éhezés visszaszorulóban** volt.

A század végére az ország népessége megközelítette a 10 millió főt, ez azonban nem önmagában a népszaporulat növekedésére vezethető vissza, hanem inkább a jelentős mértékű bevándorlásra.

A lakatlan tájak benépesítése a török kiűzésével azonnal megindult. A bozótosok és vadvizek visszahódításában a sűrűn lakott megyék ideáramló jobbágynépe járt az élen.

A belső vándorlásban a magyar, a román és a szlovák jobbágyok vettek részt. Az emberek a peremterületek rossz minőségű földjeiről az alacsonyabb népsűrűségű alföldi területekre vándoroltak. Jelentős belső migráció indult meg. A Felvidék egyes megyéinek magyar falvai teljesen kiürültek, helyükbe északnyugatról szlovák parasztok költöztek. De ekkor keletkeztek az Alföld és a Temesköz szlovák szigetei is.

A szabad földterületek az ország határai mentén élöket is csábították. A szomszédos népek bevándorlása központi szervezés nélkül **öntevékenyen** valósult meg:

- A Felvidékre **lengyelek** (beolvadva a szlovákságba),
- a Kárpátaljára **ruszinok**,
- valamint Havasalföldről és Moldovából nagy számban **románok** érkeztek.

Szervezett betelepítés

- Részben a földbirtokosok, döntően az állam irányításával folyt az 1720-as évektől. Az udvar és a főnemesség ún. pátensekben toborzott a sűrűbben lakott német nyelvű területeken. Mária Terézia uralkodása alatt is javában folyt a szervezett betelepítés. Célja:
  - az adóalap növelése,
  - felekezeti szempontok: a svábok érkezésével a katolikusok arányát kívánták növelni.
  - a betelepülő németek az esetek többségében fejlettebb technikai és technológiai ismeretekkel rendelkeztek.
- A megérkezők jelentős kedvezményeket kaptak
  - pl. állami adó elengedése
  - helyenként előre felépített falvak, szerszámokkal felszerelt házak.
- A svábok szétszórtan, több jelentős szigetet alkotva települtek le pl. Tolna, Baranya vidéke, Buda környéke, Bakony, Kalocsa, Dél-Balaton térsége. A **svábok** szétszórtan telepedtek le.

A 18. század folyamán Magyarország benépesült, de **a magyarság**, amelynek nem voltak határon túli tartalékai, **saját országában kisebbségbe szorult**. Míg Mátyás idejében hazánk lakosságának legkevesebb 80%-a magyarul beszélt, a 18. század elejére a magyarok száma felére, kb. 2 millióra csökkent, számarányuk 40-42%-ra csökkent. Magyarország **soknemzetiségű állam** lett.

A belső vándorlás folyamán a peremterületek magyarsága az ország központja felé húzódott. Így az ország középső vidékein a magyarság megőrizte számbeli többségét, de az országban sok helyen *kevert nemzetiségű területek* alakultak ki. A nagy **etnikai tömbök** határa egymásba mosódott, és etnikai szigeteket zártak magukba. Sőt, a belső és külső vándorlás eredményeként egy falun belül is 2 vagy akár 3 nép élhetett együtt. A korábban szinte lakatlan Temesköz benépesítése eredményezte a legtarkább képet. Itt a többséget közel azonos arányban képviselő magyar, román, szerb és német lakosság mellett szlovákok, csehek, olaszok és ruszinok is éltek.

A társadalom különböző rétegeiben a nemzetiségek eltérő arányt képviseltek. A magyarországi nemzetiségeknek – a horvátokat kivéve – nem volt nemességük => ún. **csonka társadalmak**. A vezető réteg szerepét papságuk vagy a még éppen csak kibontakozó polgárságuk és értelmiségük töltötte be. Így az ország vezetésében csekély szerepet játszottak. A fentiek következtében az egyházaknak meghatározó szerepük volt a nemzetiségek életében.

A vándormozgalmak következményei

- Csökkent a magyarság aránya az országon belül (Horvátországgal együtt nem érte el a 44%-ot, de Horvátország nélkül is csak 50% körül alakult); másrészt etnikailag kevertebbé vált az ország, bár létrejöttek nagy etnikai tömbök is.
- Az ország második legnagyobb etnikumává a románok váltak a bevándorlás következtében (16,2%), de Erdélyben már ők voltak többségben a XVIII. század végére. A harmadik nemzetiség a szlovákoké, akik a Felvidéken, ill. Békés megyében éltek. Horvátország majdnem teljesen horvát etnikumú, de jelentős horvát népesség élt egyéb déli területeken is. A németek többsége a szűken vett Magyarország déli területein, Erdélyben és a Határőrvidéken telepedett le. A szerbek a déli országrészben telepedett le, mind a Szlavóniában, mind a Határőrvidéken a lakosság közel 43-45%-át adták. A Kárpátalján élő ruszinok az összlakosság 3,5%-át jelentették.
- településszerkezet is átalakult.
  - eltűntek az Alföld aprófalvai,
  - megnőtt a városias településeken élők aránya.
  - kialakult az alföldi tanyarendszer. Sok gazda a tél beálltáig a tanyán lakott.

A 18. század folyamán Magyarország benépesült, de **a magyarság**, amelynek nem voltak határon túli tartalékai, **saját országában kisebbségbe szorult**. Horvátország lakosságát itt nem számítva (nem volt a magyar királyság szerves része) alig-alig közelíti meg számaránya az 50%-ot.